

TÜRKİYE’DE İLK VE ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDAKİ BORU–TRAMPET TAKIMLARININ RESMİ İDEOLOJİDEKİ YERİ VE EĞİTİM SİSTEMLERİ

Dr. Orhan BABA

ÖZET

Türkiye’de özel ve resmi ilk ve ortaöğretim okullarına bağlı Boru ve Trampet Takımları, özellikle ulusal bayramlarda, kuruluş ya da kurtuluş günleri gibi özel bazı günlerde kendisini göstermeye çalışan, okulun gurur ve sempati kaynağı haline geliveren ve öğrenciler arasından seçilmişlerin oluşturduğu amatör ruhlu müzik gruplarıdır. Bu özellikleri onun, ulus devlet kimliği oluşumuna olumlu katkı yapacağı düşüncesiyle, resmi ideoloji tarafından desteklenmesine de neden olur. Eğitim açısından asıl gücünü ritmik müziksel yapısından ve bunun öğrencilere belli bir müziksel davranış kazandırmasından alır. Genellikle ritim enstrümanları dışında bir enstrüman kullanılmaz. Bu nedenle de bando ya göre belki daha az müziksel bir grup olduğu düşünülür, buna karşın, bandodan daha fazla icracı öğrenci adayını kendisine çeker. Öğrenciler arasındaki popüleritesinin nedenleri oldukça çeşitlidir. Bu durum, ilk ve ortaöğretim gençliğinin müzik eğitimine beklendiği kadar yansıtılamamaktadır. Ayrıca, Türkiye’de Boru – Trampet Takımı gibi müziksel bir grubun yönetim ve eğitiminin, çoğunlukla, müzik eğitimi almamış olan Beden Eğitimi öğretmenleri tarafından gerçekleştirilmesi de oldukça ilginç bir durumdur.

1.Giriş

1.1. Amaç ve Yöntem

Modern ulus devletlerde resmi ideolojinin en önemli göstergelerinden biri, resmi tören ve festivaller ile özel anma günleridir. Bu gibi tören ve etkinlikler, devletin gücünün, bağımsızlığının, birlik ve beraberliğinin dostlara ve ötekilere gösterildiği bir tür kutsal anlardır. Bu önemli ve özel anlar, aynı zamanda nesiller arasındaki bağların da pekiştirildiği, ulus devlet kurucularının, ataların, kahramanların gençlikle buluştuğu ve sembolleştiği eşiklerdir. Modernite ile geleneksellik burada kaynaşırken, bayrak gibi, marş gibi sembollerin arasına bando da girer, kimi zaman Boru Trampet grupları da.

Boru ve Trampet takımları, Türkiye’de diğer devletlerinkilerden az çok farklı anlamlara sahip olmuştur. Bu farklılıklar onu özel kılarken, kendine has davranışlar geliştiren Boru ve Trampet Takımları gençler ve özellikle de ilk ve orta öğretim gençliği arasında yaygın bir kurumsal müzik grubu olur. Resmi ideolojinin aktarılması ve güçlenmesinde önemli rolleri olan Boru ve Trampet Takımlarının eğitimlerinin ne şekilde olduğu ve bu sistemin Türk milli eğitim sistemi içindeki yeri önemli bir araştırma konusudur. Bu çalışmada, ilk ve ortaöğretim gençliğinin müzik eğitimi ile ilgili olarak Boru – Trampet Takımı kültürel ve disiplinler arası bağlamda ele alınmaktadır.

Araştırmada, katılarak gözlem, kaynak tarama ve görüşme metotları kullanılmıştır.

1.2. İnceleme

Osmanlı İmparatorluğunun özellikle son yüzyılında artarak devam eden batılılaşma çabaları, başta askerlik olmak üzere birçok alanda kendini gösterirken, yeni ordu sistemine uygun askeri bir müzik kültürünün de yaratılması gerekmektedir. Buna uygun olarak, Mehterin yerine batıdaki gibi bando takımlarının kurulması için ilk adımlar atılmaya başlandı. Batılı anlamda ilk askeri müzik grubu, sanıldığı gibi bando değil, Fransız bir topçu yüzbaşısının İstanbul’da kurduğu boru, trampet, davul ve zilden oluşan takımdır (Baba, 2009: 15). Bu takım Osmanlıdaki (dolayısıyla Türkiye’deki) ilk boru trampet takımıdır. Batılılaşma ideolojisiyle kurulan bu ilk gruptan sonra, zamanla birçok boru trampet takımı oluşturuldu. Nota okuma ve yazma kaygısı pek fazla olmaması, kullanılan malzemelerin ucuz ve kolay erişilebilir olması gibi nedenlerden dolayı, kısa süre içinde bütün yurda yayılmaya başladı. Çoğunlukla askeri bandonun yanı başında varlığını sürdüren boru trampet takımı, bu özelliği nedeniyle Türkiye’de kimi zaman bando kavramı ile karıştırılmaya başlandı. “Boru Trampet Takımı” yerine “Boru Bando Takımı”, “Boru Borazan Takımı”, hatta sadece “Bando Takımı” denildi. Bu kavram karışıklığı halen devam etmektedir.

Boru ve Trampet takımlarının ülkeye girmeye başladığı yıllarda, daha önce bu kavramla karşılaşmadığı için, terimler konusunda tartışmalar ortaya çıkmıştı. Boru ve Borazan kelimeleri halk arasında yaygın biçimde kullanılırdı ancak bu yeni takımda vurma bir çalgı vardı. Bu çalgının adı bir süre sorun oldu. Trompette (İt.: Trombetta) kelimesi “tranpete” şeklinde, Tambour (İt. : Tamburo) adlı vurma çalgı yerine kullanılmaya başlandı. Çünkü bizde Tambur adlı başka bir çalgı vardı (Gazimihal: 1955: 73). Boru için sorun yoktu, Tranpete de zamanla Trampet oldu. Böylece Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Boru ve Trampet takımlarının isimleri meşrulaştı. Ancak Tambour kelimesinin işi henüz tam olarak bitmemişti. “Tambour” zamanla “Tambur” şeklinde kullanılırken, yanına konulan “Majör” kelimesiyle birlikte “Tambur Majör” oldu ve bu terim Boru ve Trampet takımını yöneten kişi yani şef için söylenmeye başlandı. *Tambour Majör*ün Türkçe karşılığı “Büyük Trampet” gibi bir anlam taşısa da, hiçbir zaman, davulu çağrıştıran bu anlamda kullanılmamıştır. Günümüzde Tambur Majör terimi yerine “Tempo Majör”, “Majör”, “Şef” gibi kelimeler de kullanılmakta iken, bu kavram Türk Silahlı Kuvvetlerinde “Asa Personeli” terimi ile de zaman zaman ifade edilmektedir.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde neredeyse bütün kurumlar ve meslek kuruluşları, bir kimlik yaratmak ve çağdaşlaşmayla özdeşleşebilmek amacıyla birer marş edinmeye gayret göstermişlerdir. Bu gayretin içinde elbette eğitim kurumları da bulunmaktaydı. Kurumsal bir marşın oluşturulabilmesi için büyük şehirlerde bulunmak avantajdı, çünkü marş besteleme ve seslendirme yeteneklerine sahip olanlar genellikle büyük şehirlerdeydiler. Bununla birlikte, hem nota bilgisine hem de çalma yeteneğine fazla ihtiyaç duyulmaması nedeniyle, Boru ve Trampet Takımları daha geniş bir alanda kendilerine yer buldular. Okullar tüm ülkeye yayılmıştı, genç cumhuriyette bu okulların da kimliklerini ve varlıklarını gösterebilecekleri ortam gerekiyordu. Başka araçlarla birlikte Boru ve Trampet

Takımları onlara bu olanağı sağladı. Hemen her yaş grubundan öğrencilerin katılabildiği, üstün bir müzik yeteneği gerektirmeyen bu takımları oluşturmak hiç de zor değildi. Kullanılan çalgılar basit ve kolay erişilebilirdi, aynı zamanda ucuzdu. Bu topluluğu diğerlerinden ayırt edebilmek için özel kıyafetler yapıldı. Bu kıyafetler çoğu zaman askeri bandoların elbiselerini andırıyordu. Zamanla kurulan özel okullar ve kimi devlet okulları, bu topluluğun daha kaliteli bir yapıya bürünmesini sağladılar. Boru ve Trampet Takımları özellikle milli bayramlarda, okulun ve yakın çevrenin özel günlerinde yapılan törenlerde kendini gösterdi. Ancak bu grubun nasıl ve kimler tarafından eğitileceği konusu her zaman sorun oldu. Bu durum halen devam etmektedir. Ritimsel vurgunun hâkim olduğu bu müzik grubunda temel amaç, grubun düzenli yürüyüşünü sağlamaktır. Ancak bu özelliği dışında, özel kıyafetiyle, görünen, duyulan, yürüyen özellikleriyle birlikte kurumun önemli sembollerinden biri olur.

Boru ve Trampet takımları, özellikle ilk ve ortaöğretim çağındaki öğrenciler tarafından oluşturulurken, bu yaş grubundaki gençlerin kendilerini gösterebilecekleri neredeyse ilk büyük ölçekli meşru etkinliklere de zemin hazırlar. Genç (ergen) burada gerek kendisine ve arkadaşlarına, gerekse ailesine, okul yönetimine ve halka yeteneğini sergileme fırsatı bulur. Bu durum resmi ideoloji bakımından da önemlidir: Kurucular ile yeni nesil arasındaki en katı ve açık iletişim yolu burada kendisini göstermektedir, davranışlar ulus devletin beklentilerine uygundur. Mikhail M. Bakhtin diyalog ve yol kronotopu kavramlarında durumu özetlemektedir: Her ikisi ve hepsi zaman uzamsal olarak yolda buluşurlar (Bakhtin 1998: 84–257). Geriye sadece bu müzik grubunun eğitimi ve tören alanından geçirilmek üzere yönlendirilmesi kalır.

Türkiye’de ilk ve orta öğretim kurumlarının Boru ve Trampet Takımları genellikle Beden Eğitimi öğretmenleri tarafından eğitime çalışılır. Bir müzik grubu, müzisyen olmayan bir eğitici tarafından yönetilirken, bir süre sonra bu eğiticinin gerçekte grubun tam olarak eğiticiyi olamadığı görülür. Çoğu zaman yöntem şu şekildedir: Beden Eğitimi öğretmeni takıma kimlerin gireceğini kendine göre tespit eder: Kızlar Trampetçi, erkekler Borucu, herkes olabildiğince uzun boyluca, ama davulcu biraz tombul ve gösterişli olmalıdır! Hiçbir şey çalamayan da zilci olur. Takımdakilerin eğitimi için çoğunlukla derslerden öğrenci alınır ve bahçede birkaç saat birlikte çalıştırmaya gayret edilir. Eğitim esnasında hiza ve istikameti öğretmen ikaz ederken, öğrenciler genelde usta çırak usulü birbirini eğitmektedir. Baş eğitici de yine bir öğrenci olan Tempo Majördür (şef). Okulun çalgıları çoğunlukla büyük şehirlerdeki müzik dükkânlarından ucuza (bazen veliler tarafından) temin edilmiştir. Trampetlerin ve davulun akort edilmesi sorun olur, sık sık deri patlatılır, bagetler kırılır. Borudan ses çıkartmak sorun olur. Beden Eğitimi öğretmeni çevreden yardım talep eder. Okulda müzik öğretmeni varsa (ki o da çoğunlukla bayandır) : “Biz onun eğitimini almadık, biz bilmeyiz” denir. Davul ve trampet derilerinin değiştirilmesi erkek işi olarak görülürken, askeriyedeki Boru Trampet Takımları örnek gösterilir, onların da hepsi erkek değil midir? Zaten kıyafetler de asker üniformasına benzemektedir! Elbette çok sayıda istisnalardan ve mükemmel örneklerden bahsetmek de mümkündür. Ancak yukarıda açıklanan yöntemin çoğu ilk ve ortaöğretim okulunda her zaman tespit edilebileceği aşikârdır.

İlk ve orta öğretim okullarındaki Boru ve Trampet takımlarının kaç kişiden oluşturulacağı konusunda herhangi bir standart olmadığı görülmektedir. Kimi Boru Trampet takımları 25, kimileri 45 kişidir. Türk Silahlı Kuvvetlerine ait Boru ve Trampet takımlarının mevcudunun ise, (askeri liseler hariç olmak üzere) 21 kişiden oluştuğu tören uygulamalarından anlaşılmaktadır. Bu takımlarda genel olarak bir şef, 12 borucu, 6 trampetçi, bir davulcu ve bir zilci yer alırken, sivil kurumların boru trampet takımlarındaki icracı sayısı değişkendir. Boru ve Trampet takımları görüntüyle de önemli bir etki yapar (çalarken yapılan hareketler, yürüyüşler, dönüşler, giyim kuşam...). Bu nedenle bu tarz bir eğitim de gereklidir.

Üniversitelerin müzik eğitimi bölümlerinde, okullarda boru ve trampet takımı kurulması ve eğitim yöntemi hakkında genellikle eğitim verilmemektedir. Bu durum, aradaki açığın başka kişiler tarafından kapatılması çabalarını da beraberinde getirir. O halde, müzik eğitimi bölümlerinde bu konuya yer verilmesi bir zarurettir. Uygulama için de, bölüm öğrencilerinden Boru ve Trampet Takımları oluşturulması, öğrenci merkezli bir eğitim çalışması yapılmalıdır. Bahse konu takımda nota bilgisine genellikle ihtiyaç hissedilmez. Belli tartım kalıpları ve yürüyüş ritmine uygun basit bir ezginin tekrar edilmesi ile oluşan icrada, en büyük sorun Boru'dan doğru ses çıkartılmasıdır. Boru çalabilmek için ince ve memesiz dudaklı, sağlam ağız ve diş yapısı olan, sağlıklı öğrencilerin tespit edilmesi gerekir. Boru ağızlığının temiz, borunun eziksiz olması önem arz eder. Bu öğrencilere sadece sol – do – mi ve tiz (ince) sol seslerinden oluşan basit ezgilerin öğretilmesi gerekir. Sınıftaki yazı tahtası bu amaç için kullanılabilir. Kalın seslerde dudaklar daha gevşetilirken, tiz seslere çıkıldıkça dudaklar yavaş yavaş büzleştirilmeli ve hafifçe sıkılmalıdır. Her notada borunun ağızlığına (genellikle sertçe) dil vurulurken, süre değeri için özellikle ritmik yapıya dikkat edilmelidir. Trampetin çalınması için ağız ve diş yapısının özellikli olması şart değildir. Ritim kulağının iyi olması ve trampeti rahatça taşıyabilecek nitelikte olmak genellikle yeterli olur. Herhangi bir ritmik ezgiyi öğretirken nota ve süre değerini öğretmekte zorlanılıyor ise, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, her süre değerine bir hece gelecek şekilde akılda kalıcı kelimelerle birlikte (bagetlerle) kullanılması sağlanabilir:

An-ka-ra İz-mir Ma-lat-ya İz-mir An-ka-ra İz-mir Van, İz-mir An-ka-ra İz-mir Ma-lat-ya İz-mir Bom
Bi-li Bi-li Bi-li Bom

Veya: Kap-tan denize dal. Kap-tan denize dal. Kap-tan denize Kap-tan denize Kap-tan denize dal.

Davul ve zil de bu ritmik kalıbın ilk hecelerini (ölçü başlarını) vurarak eşlik edebilecektir. Buna benzer örnekler çoğaltılabilir. Boru Trampet takımını Beden Eğitimi öğretmenleri çalıştırıyorsa, teknik çalışma için mutlaka bir müzik eğitimcisiinden yardım alınmalıdır.

2. Sonuç

Kimi zaman izcilik faaliyetleri ile birlikte anılan Boru Trampet Takımı, kurum kimliğini ve aidiyet duygusunu pekiştirmek amacıyla devlet tarafından teşvik edilir. Okul yöneticileri ise bu bakışı desteklemekle birlikte, milli bayramlardaki resmigeçit törenlerinde öğrencilerin düzenli ve coşkulu yürüyebilmesini düşünür. Diğer öğrencilerin, kendilerini temsil eden bu takımla ve dolayısıyla mensubu oldukları okullarıyla onur duymalarını ister. Boru ve Trampetlerin üzerine bayrakların konulması ve süslenmesi bu ideolojik davranışın temel göstergelerinden biridir. Müziksel bir faaliyet gösteren Boru ve Trampet Takımları, genellikle Beden Eğitimi öğretmenleri tarafından yönlendirilirken, Müzik öğretmenleri bu konuya mesafeli durular. Bu durum ergenlerin müzik eğitimlerinde olumsuz etki yapabilir. Müzik öğretmenleri bir şekilde takımın eğitimi sistemine katılmalıdırlar.

KAYNAKLAR

- Baba, O. (2010). *Resmi İdeolojilerde Birliktelik: Askeri Bandoların Türk Dünyasındaki Birleştirici Roller (Kültürlerarası Diyalog Aracı Olarak Bando Müziği)*. 2. Türk Dünyası Kültür Kongresi Bildirisi. İzmir
- Baba, O. (2009). *Türk Askeri Müzik Geleneğinde Değişim ve Süreklilik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir
- Bakhtın, M. M. (1998). *The Dialogic Imagination, Four Essay*, University of Texas Press. Austin. Texas.
- Gazimihal, M. R. (1955). *Türk Askeri Muzıkları Tarihi*, Maarif Basımevi. İstanbul
- Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okulların Geçit Töreni Yönergesi*. Tebliğler Dergisi: MAYIS 2009 / 2620



MARMARA
ÜNİVERSİTESİ